

Innspill til Stortingsmelding om bærekraftsmålene

Innspill til Topplederforum om ny Stortingsmelding om bærekraftsmålene fra Forum for utvikling og miljø, Norges Bondelag og Viken fylkeskommune.

Takk for muligheten til å gi innspill, fra næringsliv, organisasjoner og kommunesektoren, som vi representerer, til samstemt politikk for et bærekraftig Norge.

I dette innspillet vil vi spesielt trekke fram betydningen av i størst mulig grad samstemt tverrsektoriell tilnærming til alle bærekraftsmålene. I det utfordrende arbeidet med å identifisere dilemma som kan oppstå mellom mål og løsninger som kun ivaretar enkeltmål, mener vi dette er en sentral tilnærming. Det vil bidra sterkere til at alle med samfunnsansvar kommer forbi at innsats rettes kun mot å nå bærekraftsmålene enkeltvis, eller kun innenfor den samme eller to av de tre bærekraftsdimensjonene. Bærekraftsarbeidet fram mot 2030 må bidra til at disse viktige tilnærmingene i økende grad blir integrert del av alt vi gjør, og ikke noe som kommer i tillegg til all annen politikk og innsats.

Samstemt politikk nasjonalt og internasjonalt

I 2030 skal FNs 17 bærekraftsmål være nådd. Verden er ikke i rute til å nå målene, og pandemien har gjort utfordringene enda større. Utfordringene vi står overfor rammer alle verdens land og konsekvensene er grenseoverskridende. Viktigheten av at bærekraftsmålene er førende for all politikk er tydeligere enn noen gang i møte med de overgripende krisene vi nå står i.

Et lite tilbakeblikk viser at vi ikke kan forvente at en handlingsplan alene skal være tilstrekkelig på dette området. Solberg-regjeringen kom med en handlingsplan for oppfølging av bærekraftsmålene i 2021. Men siden har det ikke kommet nok tiltak for å sikre måloppnåelsen. Fasit er at Norge har falt tre plasser på rangeringen som viser fremgang på bærekraftsmålene på landnivå, fra fjerde til syvende plass. Dersom en ser på rangeringer som også vektlegger negativ eller positiv påvirkning på andre lands mulighet for å oppnå målene – såkalt spillover-effekt – slår det veldig dårlig ut for Norge som da faller til 154. plass. Det er ikke uventet gitt norsk petroleumsvirksomhet, men det er urovekkende at Norge også faller på den generelle rangeringen. Det må derfor et krafttak til og et sterkere fokus på samstemt politikk og *bærekraftig* utvikling i den nye stortingsmeldingen.

ForUM jobber med denne tematikken kontinuerlig gjennom norske og internasjonale nettverk, opp mot norske myndigheter og i relevante FN-prosesser, blant annet gjennom innspill til norske posisjoner og den politiske erklæringen til FNs årlige Høynivåforum om Bærekraftsmålene (HLPF). Her samles verdens land for å diskutere arbeidet med bærekraftsmålene, og FNs medlemsland legger frem sine frivillige gjennomganger av arbeidet med målene (VNR). Hensikten er at land skal lære av hverandres utfordringer og suksesser. Neste år blir HLPF ekstra viktig som en forberedelse til Summit of the Future – som skal vise hvordan vi skal nå bærekraftsmålene globalt under Høynivåuken i FN i september. Vi tror en ny stortingsmelding om bærekraftsmålene vil være svært viktig i denne sammenheng, at Norge kommer til å bli sett nærmere i kortene, og at den kan være relevant og inspirerende for andre sammenlignbare land.

Norge kan gjennom denne stortingsmeldingen bli en global pådriver og et foregangsland for arbeidet med bærekraftsmålene. Men det vil kreve bedre rapporteringsrutiner og fokus på utfordringer knyttet til samstemthet og arbeidet med sirkulær økonomi. Det må komme nye midler med

stortingsmeldingen og den årlige oppfølging gjennom statsbudsjettet må styrkes. For å mobilisere bredt er det viktig med en helhetlig tilnærming i implementeringen av bærekraftsmålene og å sørge for at hele samfunnet får muligheten til å delta på en meningsfull måte.

Bærekraftig matproduksjon

Bærekraft er et nøkkelbegrep i det norske jordbruket. Alle de tre dimensjonene - økonomisk bærekraft, sosial bærekraft og miljømessig bærekraft - må vektlegges når et bærekraftig matsystem skal utformes. Mat fra norsk jordbruk skal produseres på en måte som ikke forringer ressursene, som ivaretar levedyktigheten i økosystemene og naturmangfold, og som bidrar til å redusere den globale oppvarmingen. Samtidig må produksjonen være økonomisk bærekraftig helt ut på det enkelte gårdsbruk og gi grunnlag for at bonden og de ansatte i verdikjeden får inntekter på linje med andre grupper i samfunnet.

Det er estimert at den globale befolkningen vil øke til ca. 10 milliarder innen 2050. Samtidig er det anslått at klimaendringene vil redusere produksjonen av mat og råvarer i flere regioner i verden. Norge er blant de landene i verden som har lavest sjølforsyning av mat til egen befolkning. En best mulig bruk av det norske ressursgrunnlaget for å produsere bærekraftig mat har betydning for den globale matsikkerheten. Et sunt og bærekraftig kosthold bør ta utgangspunkt i de matvarene som kan produseres i vår del av verden og samtidig være basert på gode helsefaglige råd om ernæring.

De naturgitte forholdene i Norge med mye nedbør og store grasressurser legger godt til rette for produksjon av husdyr. Om lag 2/3 av jordbruksarealet er i hovedsak kun egnet for produksjon av gress. I tillegg utgjør 45 prosent av det totale landarealet utmarksbeiter av god kvalitet. Det er bare drøvtyggere som geit, sau og storfe som kan nyttiggjøre seg grasressursene og bli til matprodukter med høy ernæringsverdi for oss mennesker. Videre dyrkes korn på nesten en tredjedel av jordbruksarealet. Av klimatiske årsaker er det bare en liten del av kornet som blir til matkorn. Andelen varierer fra år til år, men ligger i snitt på 15 prosent. Resten av kornet, ca. 85 prosent, benyttes som kraftfôr til svin, kylling, verpehøns, med flere.

Grønnsaker, frukt, bær og poteter dyrkes på de klimatiske mest gunstige områdene og utgjør 2,3 prosent av jordbruksarealet. Det er stort potensial for å øke produksjonen av frukt og grønt i Norge. Dette krever blant annet et styrket importvern, bedre kvalitet på lagringen av frukt og grønt og sortsutvikling som samsvarer med norske forbrukeres preferanser.

Jordbruket er i full gang med å redusere klimagassutslippene og øke opptaket av karbon i jord tilsvarende 5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter innen 2030. Dette skjer ved bruk av klimakalkulator, bedre fôring, bedre dyrehelse, avl, fossilfri maskinpark, fossilfri oppvarming, bedre bruk av gjødsel, god agronomi, biogass, bruk av jorda som karbonlager og ny klimateknologi som gjør jordbruket mer bærekraftig.

Jordbruket er helt sentralt for sysselsetting og verdiskaping i hele landet. I dag har tre dagligvarekjeder kontroll over nesten hele dagligvaremarkedet og konkurransen i flere deler av verdikjeden fungerer dårlig. Det er svært viktig å styrke bondens posisjon og bedre konkurransen i verdikjeden for mat. Bærekraftsmål nummer 17 handler om samarbeid og setter fokus på at myndigheter, næringslivet og sivilsamfunnet må samarbeide for å oppnå bærekraftig utvikling. Den norske landbruksmodellen kjennetegnes av et tett samarbeid mellom aktørene i næringa og mellom næringa og myndighetene.

Norsk jordbruk produserer mat i henhold til høye standarder for dyrehelse og miljø og har potensiale til å bli verdensledende på bærekraft, med støtte fra myndighetene. Vi har god dyrehelse, lave utslipp per produsert enhet, lavt forbruk av antibiotika og plantevernmidler, god tilgang på ferskvann, godt samarbeid og gode arbeidsvilkår for de ansatte i verdikjeden for mat. Ved å bruke lokale ressurser til å produsere mat kan vi avlaste det globale matsystemet og sikre nasjonal beredskap. Samtidig er det viktig at jordbruket hele tiden forbedrer sine produksjonsmetoder slik at matproduksjonen blir enda mer bærekraftig i framtida.

Gode rammer for samarbeid om bærekraft regionalt og lokalt

Med overføringsverdi fra kommunesektoren vil vi trekke fram den politiske tilnærmingen til bærekraftsmålene lagt til grunn i etableringen av Viken fylkeskommune. Et tydelig tverrpolitisk vedtak i 2019 om at alle FNs bærekraftsmål skal følges opp ble førende i organisasjonsbyggingen og tolkningen av alle tjenester og oppdrag i byggingen av det nye fylket. Vedtaket ble gjennomgripende for både samfunnsplanlegging og -utviklingen, og i alle tjenester og alt Viken har gjort. Gjennom årene har organisasjonen flyttet seg både systematisk og praktisk i mer bærekraftig retning. Skal vi lykkes må alle med. Tilnærmingen med å bygge kompetanse og bevissthet, utvikle metoder, systemer og nye arbeidsmåter ga etter hvert resultater. Blant annet gjennom at bærekraftsvurderinger ble synlige i alle politiske beslutninger.

Helt konkret ble Stockholm Resilience Centre sin bryllupskakemodell, tatt i bruk. Modellen vektet de tre dimensjonene ulikt, og viser avhengigheter og behovet for gjennomgående samarbeid. Basert på tilnærmingen ble det utviklet en bærekraftsjekk i Viken. [Bærekraftsjekken](#) er tilgjengelig for alle som vil gjøre vurdering av bærekraftskonsekvenser i politiske saker og prosjekter og av for eksempel tiltak, strategier, arrangementer, tilskuddsordninger med mer. Sjekken kan utvikles videre og vil kunne ta Norge til et nytt nivå i å vurdere både forsterkende og motstridende bærekraftskonsekvenser av løsningsvalg.

Stortingsmeldingen om bærekraft må gi nye gode rammebetingelser og stimulere til å ta i bruk eksisterende virkemidler på nye måter, inklusive samarbeid på tvers av etablerte myndigheter og samfunnsaktører. [Bærekraftløftet Viken](#) var første pilot i den nasjonale satsingen som skal få fart på lokal gjennomføring av FNs bærekraftsmål. Ved å jobbe kunnskapsbasert og innovativt og ved å koble kommuner, næringsliv og andre samfunnsaktører. Partnerskapet i Viken består i tillegg til NHO, LO og KS regionalt, også av Innovasjon Norge og fylkeskommunen. Fylkeskommunen bidrar betydelig økonomisk til pilotprosjektet Det er i den løpende dialogen og samarbeidet med kommunene og næringslivet det kan mobiliseres bredt for innovasjon og bærekraftige løsninger regionalt og lokalt.

Utenforskap er en stor utfordring flere steder i Norge. Del av utfordringen handler om inkludering av unge utenfor arbeid og utdanning. Det er behov for økt satsing på å finne nye og utradisjonelle løsninger for å redusere andelen [NEET-ungdom](#) i samfunnet. Disse unge menneskene har fått det enda vanskeligere på grunn av pandemien, og er for verdifulle til at de ikke blir inkludert. En erfaringsrapport fra Viken fylkeskommune om et prosjekt som følger opp et tverrpolitisk initiativ om nye samarbeidsformer for å bidra til å løse felles utfordringen foreligger. Sammen har NHO, LO, NAV og fylkeskommunen med ulik innfallsvinkel sammen bidratt til at ungdom har fått mulighet til en annen vei til jobb og utdanning, og bedrifter har fått flere arbeidstagere med økt inkluderingskompetanse. Samarbeidet partene imellom og synergier av felles bruk av eksisterende

virkemidler har gitt helt nye resultater, med minimale økonomiske kostnader. Denne type samarbeid, som utfordrer og utforsker felles virkemiddelapparat, må også stimuleres i arbeidet med planlagt stortingsmelding om sosial utjevning og mobilitet. Stortingsmeldingene må være samstemte om å løse utfordringene med utenforskap.

Stortingsmeldingen om bærekraft må fremheve betydningen av og tilslutningen politisk til det fortsatt ubenyttet potensial innkjøpsmakten offentlige aktører og andre samlet utgjør når det gjelder å påvirke til økt bærekraft i produksjon, forbruk, gjenbruk og i leverandørledd. La også seriøsitetskrav inngå i dette. Det kan vises til Viken-modellen med seriøsitetskrav til alle leverandører. Modellen består av 20 bestemmelser og skal motvirke sosial dumping, arbeidslivskriminalitet og svart økonomi, kreve ryddige lønns- og arbeidsvilkår for alle arbeidstakere, styrke rekruttering til byggfagene og bedre kvalitet og produktivitet.

Avslutningsvis har Norges Bondelag, Forum for utvikling og miljø og Viken fylkeskommune følgende viktige punktvis innspill til ny stortingsmelding:

Det er i alle lokalsamfunn, nasjonalt og globalt vi skal nå bærekraftsmålene gjennom å finne nye løsninger for de store og ofte motstridende samfunnsutfordringene.

- Politisk lederskap og strategiske retningsvalg for samfunnsutviklingen i Norge må i sterkere grad preges av perspektivet om samstemthet og helhetlig tilnærming. I Norges medvirkning til de store globale avgjørelsene, og i de mange mindre avgjørelsene som tas på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå hver eneste dag. I mobiliseringen for bærekraftige løsninger må vi alle være forberedt på endring av vaner, normer og systemer.
- Norge kan gjennom denne stortingsmeldingen bli en global pådriver og et foregangsland for arbeidet med bærekraftsmålene. Men det krever forpliktende oppfølging, styrkede rapporteringsrutiner og fokus på utfordringer knyttet til samstemthet.
- Norge bør øke sjølforsyninga av mat. Dette er svært viktig for å styrke totalberedskapen og matsikkerheten. Norge er blant de landene i verden som har lavest sjølforsyning. Krig og klimaendringer gjør at vi nå står i en global matkrise. Da er det viktig at vi produserer mest mulig av den maten vi forbruker selv, både av hensyn til matsikkerhet, bærekraft og av hensyn til at vi ikke ønsker å bidra til at prisene på verdensmarkedet øker mer enn nødvendig.
- Stortingsmeldingen må gi rammevilkår og handlingsrom, som stimulerer og gjør det mulig for alle å bidra og mobilisere i arbeidet som kreves. Både enkeltvis og gjennom ulike samarbeid og partnerskap. Dette er sentralt da måloppnåelse for de fleste bærekraftsmålene i Norge vil bli løst lokalt. Tilskudd til utvikling av verktøy på alle nivåer er avgjørende for å løse dette.
- Stortingsmeldingen bør tydeliggjøre at regjeringen og Stortinget tar lederskap og gjennomfører og synliggjør tiltak for å sikre en bærekraftig utvikling, og stiller tilsvarende forventningskrav til alle aktører som tar valg som har konsekvenser for oppnåelsen av bærekraftsmålene.

